

Huomaa minut!

Älä unohda lapsen ääntä

Terhi Olkkonen
Kasvatustieteen maisteri /
erityispedagogiikka

Johdanto

Viime vuosien aikana on yhä enenevässä määrin nostettu esille sitä, miten saamme nostettua myös pienten lasten ääntä kuuluviin niin palveluja ja toimintaa arvioidessa kuin lapsen osallisuutta tukevia tulevaisuuskantoisia ratkaisuja pohdittaessa.

Yksi konkreettinen esimerkki on MLL:n Varsinais-Suomen piirissä kehitetty **Huomaa minut! -osallisuustyökalu**, jonka tavoitteena on tukea positiivista vanhemmuutta, vanhemman ja lapsen vuorovaikutussuhdetta sekä lapsen osallisuutta ja asemaa kohtaamispaikoissa.

Hyödynsin työkalua pro gradu -tutkimuksessani ”Onnellisuus. Ihmisistä ja leluista.”: Huomaa minut! -osallisuustyökalun kautta pieniltä lapsilta saatu palaute MLL:n Varsinais -Suomen piirin kohtaamispaikkatoiminnan kehittämistyön tukena, jonka tarkoituksena oli selvittää millaiset tekijät ohjaavat pienten lasten toimintaa, ja millaisia seikkoja huomioimalla lasten osallisuuden kokemusta on mahdollista lisätä MLL:n kohtaamispaikka- toiminnassa.

Tutkimusaineistona oli vuosien 2016–23 aikana Turun ja lähiseudun kuntien kohtaamispaikoissa kerätty lasten havainnointiaineisto (177 kpl havainnointi-lomakkeita). Lasten havainnoinnit on tehnyt joko lapsen vanhempi tai joku muu hänelle läheinen aikuinen.

Tässä artikkelissa on kuvattu tiiviisti, millaiset tekijät ohjaavat lasten toimintaa, ja millaisia seikkoja huomioimalla lasten osallisuuden kokemusta on mahdollista lisätä kohtaamispaikkatoiminnassa.

Kohti merkityksellistä vuorovaikutusta: työkalu lapsen näkökulman avaamiseen

Huomaa minut! - osallisuustyökaluun liittyvä havainnointilomake kannustaa aikuista lyhyeen havainnointihetkeen. Havainnot kirjataan lomakkeelle siinä valmiiksi esitettyjen havainnoitavien asioiden pohjalta. Lomakkeelle kirjattuja havaintoja hyödynnetään arvioinnin ja päätöksenteon tukena avoimen kohtaamispaikkatoiminnan kehittämistyöhön liittyvien mahdollisten toimenpiteiden taustalla.

Havainnointilomakkeen täyttäminen edellyttää havainnointia tekevältä aikuiselta mentalisaatiota, eli lapsen viestien ja käyttäytymisen merkityksen pohtimista. Tavoitteena on herättää aikuisen uteliaisuus ja auttaa häntä ymmärtämään lapsen näkökulmaa. Pysähtymällä ja tarkastelemalla lapsen sanoja, ilmeitä ja eleitä aikuinen voi löytää lapsen käyttäytymisen taustalta ihan uusia merkityksiä, mikä voi syventää lapsen ja aikuisen välistä vuorovaikutusta sekä muuttaa aikuisen asennetta lapsen kohtaamisessa ja huomioimisessa.

Huomaa minut! -osallisuustyökalu lupaa lapselle, että osallistumalla on mahdollista vaikuttaa ja saada aikaan muutoksia, jotka voivat näkyä suoraan kohtaamispaikkatoiminnan arjen toiminnoissa tai osana laajempaa päätöksentekoa. Työkalun avulla tuodaan esille lapselle itselleen merkityksellisiä asioita ja uusia näkökulmia, jotka viedään eteenpäin päätöksentekoprosessissa. Lopputulokset avataan kaikille osallistujille.

Huomaa minut! -osallisuustyökalu huomioi asiakaslähtöisyyden niin lapsen kuin havainnointia tekevän vanhemman tai muun aikuisen näkökulmasta. Myös pieni lapsi voi olla oman elämänsä asiantuntija, jota on tukemassa hänen omat osallisuusverkostonsa.

Pienet seikat voivat olla lapselle isoja osallisuuden mittareita

Tutkimuksen tulosten perusteella kohtaamispaikkatoiminnassa korostuu leikin-, muiden lasten läsnäolon-, viihtyisän ja virikkeellisen toimintaympäristön- sekä vanhemman tai muun läheisen aikuisen läsnäolon merkitys. Tutkimusaineistosta löytyi lukuisia edellä mainittuihin asioihin liittyviä pieniä seikkoja ja tekijöitä, jotka voivat olla lisäämässä lapsen osallisuuden kokemusta.

Myös lasten tunteet näyttäytyivät tutkimusaineistossa merkittävässä roolissa, ja niiden juurisyihin tarttumiseen tulee kiinnittää huomiota kohtaamispaikkatoiminnan kehittämis- ja suunnittelutyössä; iloa tuottavia asioita tulisi tukea ja lisätä, murhetta ja pahaa mieltä aiheuttaviin asioihin tulee pyrkiä löytämään kehittäviä ratkaisuja.

Tutkimustulosten perusteella syntyneitä johtopäätöksiä lapsen osallisuutta tukevista tekijöistä MLL:n kohtaamispaikkatoiminnassa. (Terhi Olkkonen 2024)

Tutkimuksen tulosten perusteella kohtaamispaikkatoiminnassa korostuu leikin-, muiden lasten läsnäolon-, viihtyisän ja virikkeellisen toimintaympäristön- sekä vanhemman tai muun läheisen aikuisen läsnäolon merkitys. Tutkimusaineistosta löytyi lukuisia edellä mainittuihin asioihin liittyviä pieniä seikkoja ja tekijöitä, jotka voivat olla lisäämässä lapsen osallisuuden kokemusta.

Myös lasten tunteet näyttäytyivät tutkimusaineistossa merkittävässä roolissa, ja niiden juurisyihin tarttumiseen tulee kiinnittää huomiota kohtaamispaikkatoiminnan kehittämis- ja suunnittelutyössä; iloa tuottavia asioita tulisi tukea ja lisätä, murhetta ja pahaa mieltä aiheuttaviin asioihin tulee pyrkiä löytämään kehittäviä ratkaisuja.

Aineistosta poimittua

“Lapset tanssivat, naurua,
hymyä, kavereita mukaan,
tanssimme piirissä!
Saako täällä oikeasti tänään
riehua/tanssia?!?”
Lapsi 4v

“Minulla on mukava
leikki. Olen turvallisessa
ympäristössä.
Turvallisuuden tunne.”
Lapsi 2v 6 kk

“Hyväntuulinen, Tykkää
seurata toisten lasten
tekemisiä. Kiva tavata
muista lapsia.”
Lapsi 1v 10 kk

“Ohjaaja-tädin huomio
tuntui kivalta”
Lapsi 2v 4 kk

Osallisuuden kokemuksesta hyvinvointiin

Huomaa minut! -osallisuustyökalu sitouttaa toimijat sekä kuulemaan lapsia että huomioimaan heidän näkemyksiään. Työkalu arvottaa lapsen osallisuuden toteutumisen jo varsin korkealle tasolle saaden lapsen äänen kuuluviin ja näkyviin. Näen Huomaa minut! -osallisuustyökalun myös laajemmassa käytössä. Sitä voivat hyödyntää kohtaamispaikkatoimintaa järjestävien tahojen lisäksi myös lasten parissa toimivat muut tahot, kuten päiväkodit ja muut vapaa-ajan harrastustoimijatkin.

Huomaa minut! -osallisuustyökalun havainnointilomakkeet toimivat sekä tutkimusaineistona, kuten omassa tutkimuksessani, mutta myös käytännön työkaluna lapsille järjestettävän toiminnan arvioinnissa ja lapsen osallisuuden edistämisessä. Havainnointilomakkeilla kerätyn palautteen avulla voidaan tunnistaa kehityskohteita, kuten leikkiajan pidentäminen, toiveet ohjatusta toiminnasta tai turvallisuusseikkojen parantaminen. Lomakkeita voidaan hyödyntää toimintaa lapsille järjestävien tahojen keskuudessa viikoittain. Havainnot voidaan ottaa heti käsittelyyn esimerkiksi ohjaajien viikoittaisissa palavereissa, jolloin niistä tullutta tietoa voidaan nopeasti soveltaa käytännön toimintaan.

Tänä päivänä lasten hyvinvointi on noussut yhä tärkeämmäksi yhteiskunnalliseksi keskustelunaiheeksi. Lasten hyvinvointia voidaan tarkastella osallisuuden kautta, jossa lasten ideoiden ja toiveiden huomioiminen vahvistaa heidän toimijuuttaan ja osallisuuttaan antaen heille mahdollisuuden tuntea itsensä arvokkaiksi ja kuulluiksi. Huomiotta jättäminen puolestaan heikentää hyvinvointia. Huomaa minut! -osallisuustyökalu tukee lasten hyvinvointia korostamalla osallisuutta.

Lasten huolia ja toiveita on kuunneltava ja hyvinvointia edistävään työhön on panostettava, sillä hyvinvoivat lapset ovat keskeisessä roolissa maamme tulevaisuuden rakentajina. Investointi lasten hyvinvointiin on investointi koko yhteiskunnan tulevaisuuteen.

Lisää luettavaa aiheeseen liittyen:

Mannerheimin Lastensuojeluliitto.2024. MLL:n strategia. MLL:n strategia - Mannerheimin Lastensuojeluliitto.

Kallinen, K., Nikupeteri, A., Laitinen, M., Lantela, L., Turunen, T., Nurmi, H. & Leinonen, J. 2021. Lasten hyvinvoinnin tekijät. Kasvatus & Aika 15(2), 4–21. Lasten arjen hyvinvoinnin tekijät | Kasvatus & Aika.

Pajulo, M., Salo, S. & Pyykkönen, N. 2015. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim 2015; 131(11); 1050–1057. Mentalisaatio ihmistä suojaavana tekijänä.

Rippstein, K., Franska, J. & Metsäpalo, R. 2017. Huomaa minut! Osallisuustyökalu palautteen keräämiseen alle kouluikäiseltä lapselta. Huomaa-minut-opas.pdf